

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,
The Journal of Social Sciences Institute
Sayı/Issue: 40 – Sayfa / Page: 391-412
ISSN: 1302-6879 VAN/TURKEY

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş/Received: 12.04.2018 Kabul/Accepted: 22.05.2018

YUNAN MEZALİMİ VE BUNA DAİR MİLLETLERE ÇEKİLEN PROTESTO

THE GREEK PERSECUTION AND THE COMPLAINT FILING TO THE NATIONS ABOUT THIS PERSECUTION

Doç. Dr. M. Salih MERCAN
Bitlis Eren Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
Türkiye Cumhuriyeti ABD
msmercan@beu.edu.tr

Öz

Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletlerinin Yunanlılar lehine davranmaları sonucunda İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi kararlaştırılmıştı. Bu durum Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesinde belirtilen "İtilaf Devletlerinin" emniyetlerini tehdit eden bir durum karşısında stratejik noktaları işgal edebilecekleri şikkına dayanıyordu. Bu karar Avrupa çevrelerinde tam bir tasvip görmedi. Çünkü özellikle Aydın bölgesinin durumundan bahsederek bu bölge üzerinde bir Yunan himayesinin teessüs etmesinin Türklerle Yunanlılar arasındaki nefreti artırmaktan başka bir netice vermeyeceği ifade edilmekte idi.

15 Mayıs 1919 günü saat 02.00'de Midilli'nin Yero Limanı'ndan hareket eden Yunan çıkarma askeri birlikleri saat 07.30'da İzmir önlerine gelmiş ve tümen birlikleri, saat 08.40'ta karaya çıkmaya başlamışlardır. Karaya çıkan birliklerin yaptıkları yalnız 57 subayın öldürülmesinden veya yaralanmasından ibaret kalmamış, katliam ve yağmacılık, gittikçe şiddetlenerek devam etmiştir. İngiliz Amirali Calthorpe'un tertipleriyle baskın tarzında İzmir'e çıkan Yunan kıtaları görülmemiş bir vahşetle Türklerin üzerine saldırmışlar, aile mahremiyetinin dokunulmazlığı, din adamlarının ve din müesseselerinin kutsallığı tanınmayarak, en sefil soygunculuk ve yağmacılığa koyulmuşlardır.

Yunanlıların öteden beri Türkler hakkında izledikleri imha siyaseti Mondros Mütarekesi'nden sonraki olaylarla gerçekleşme yoluna girmişti.

Yunan idaresine geçen her Türk toprağında daha o gün bir göç başlıyor, harabelerden başka bir şey kalmıyordu. Özellikle Yunanlıların İzmir'e ayak bastıkları gündün itibaren sakin ve masum Anadolu köylerinde yaptıkları zulümlere tarihte pek az rastlanır.

Anahtar Kelimeler: Batı Anadolu, Yunan, Zulüm, Meclis, Beyan, Beyanname.

Abstract

At the Paris Peace Conference, it was decided that the Greeks would occupy İzmir as a result of the Entente States acting in favor of the Greeks. It was based on the idea that the "Allies" in article 7 of the Mondros Armistice could occupy strategic points in the face of a situation threatening their security. This decision did not see a full approval in the European circles. Because it was stated that it would not give any result other than raising the hatred between the Turks and the Greeks, especially by mentioning the situation of the Aydın region.

At 02.00 on May 15, 1919, Greek troops, moving from the Port of Yero, arrived at İzmir at 07.30 and the units of the divisions began to land at 08.40 hours. Not only was the landing of the troops killed or wounded by 57 officers, but the massacre and looting continued to intensify. In the dominant style of the British Admiral Calthorpe, the Greek continents who came to İzmir attacked the Turks with an unprecedented brutality, putting themselves in the most miserable robbery and plunder, without recognizing the immunity of family confinement, the sanctity of religious men and religious institutions.

The politics of annihilation that the Greeks had been watching about the Turks from the beginning had entered into the realization with the events after the Mondros armistice. An immigration started on every Turkish soil that passed into the Greek administration that day, and all there was nothing but ruins. Especially the cruelty of the Greeks in the peaceful and innocent Anatolian villages since the day they entered İzmir is rare in history.

Keywords: Western Anatolia, Greek, Persecution, Assembly, Statement, Declaration.

Giriş

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasıyla Türkiye için yeni bir dönem başlamıştı. Yabancı işgalleri, yüzyıllarca Türk egemenliği altında bulunan ve günümüz haritasında Avusturya, Macaristan, Yugoslavya, Arnavutluk, Yunanistan, Bulgaristan, Rusya, Gürcistan, Azerbaycan, Ermenistan, İran, Irak, Kuveyt, Suriye, Lübnan, İsrail, Ürdün, Suudi Arabistan, Yemen, Mısır, Libya, Tunus, Fas, Cezayir olarak adlandırılan toraklar birer birer elden çıkmış; sıra Türk'ün öz yurduna, Anadolu'ya gelmişti (Müderrişoğlu, 1990: 19).

Mondros Mütarekesi'nin yürürlüğe girdiği 31 Ekim 1918 tarihi, galiplerce, devletin daha önceden varılmış antlaşmalara göre bölüşülmesinde atılan ilk adımdı. Savaş sona ermeden çok önce, İtilaf

Devletleri Osmanlı Devleti'nin yalnız askeri alanda değil onu tamamen ortadan kaldıracak planları hazırlamış bulunuyorlardı. Rusya, İstanbul ve boğazların kontrolü ile Doğu Anadolu'da toprak kazanmak kararında idi. İtalya'ya savaşa giriş karşılığı olarak Türkiye'den arazi verilecekti. Yunanistan'a da İtilaf Devletleri yanında savaşa girmesi için Anadolu'nun Ege kıyılarında büyük toprak kazancı vaat edilmişti. İki büyük ortak, İngiltere ve Fransa, isteklerini birbirlerinin menfaatlerine dokunmayacak şekilde ayarlamışlardı. Bundan başka, gelişmeler İngiltere'yi Araplarla da anlaşmak zorunda bırakmıştı. Mahiyet ne olursa olsun, bu anlaşmalar sonuç olarak Osmanlı Devleti'ni parçalamak amacını güdüyordu.

Yabancı işgaller, tarih boyunca sınırdan başkente doğru gelişme gösterdiği halde; bu kez yabancı bayraklar ilk önce başkent İstanbul'da kendini göstererek egemenliğin bütün yurttan sona erdiğini ilan etmişti. Sonra Mondros Mütarekesi'nin şu veya bu maddesini kendi çıkarına göre yorumlayan galip devletler, sınırlardan içerilere doğru çıkarlarına uygun yerlere ilerlemeye koyulmuşlardır.

İtilaf Devletleri bu gelişmeler sonucu düzenlenen Paris Barış Konferansı'nda Yunanistan'ın milli istek ve iddialarını anlatmak ve savunmak üzere, Yunan Başvekili Elefterios Venizelos'un başkanlığında bir heyet görevlendirmişlerdi.

Venizelos, ülkesinin iddialarını 30 Aralık 1918 tarihli Paris Barış Konferansı'na verdiği bir muhtıradan belirtmiş ve isteklerini ustalıklı savunmuştu. Galipler safında harbe girmiş olan Yunanistan'ın yalnız galiplerin katıldığı bu konferansta ileri sürdüğü iddiaların tarih, hakikatler ve devletler hukuku karşısında değeri çok zayıftı. Bu şekilde politik alandaki çalışmalar ve fiili hareketlerin bir Türk-Yunan harbini doğuracağı hakkında şüpheye yer yoktu. Gerçekte Yunanlıların gayesi İtilaf Devletlerinin, bilhassa İngiltere'nin desteğini alarak Anadolu'da bir işgal hareketine girişirken, büyük Yunanistan idealini gerçekleştirmektir (Güvendik, 1963: II/1, 25).

Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletlerinin Yunanlılar lehine davranmaları sonucunda İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi kararlaştırılmıştı. Bu işgal hareketi Mondros Mütarekesi'nin 7. Maddesindeki "İtilaf Devletlerinin" emniyetlerini tehdit eden bir durum karşısında stratejik noktaları işgal edebilecekleri şıkkına dayanıyordu. Bu karar Avrupa çevrelerinde tam bir tasvip görmedi. Çünkü özellikle Aydın bölgesinin durumundan bahsederek bu bölge üzerinde bir Yunan himayesinin teessüs etmesinin Türklerle Yunanlılar arasındaki nefreti artırmaktan başka bir netice vermeyeceği ifade edilmekte idi (Orhunlu, 1973: XXXII/148, 486-488).

Venizelos, İzmir'in biran önce işgal edilmesi için Paris'te politik teşebbüs ve faaliyetlerine hız verirken, aynı maksat için galip devletlerin din duygularını da, Türkler aleyhine, istismar ve tahrik etmeyi ihmal etmemiştir. Onun bu alandaki çalışmalarının en önemlilerinden biri, İzmir'de Vali ve Komutan olarak bulunan Nurettin Paşa'nın buradan uzaklaştırılması idi. Çünkü Nurettin Paşa, bölgede türetilen silahlı Rum çeteleriyle amansız bir mücadeleye girişmişti. Ayrıca bir süre önce, bir Yunan harp gemisinin İzmir'e gelmesiyle yerli Rumların yaptıkları ölçüsüz (Güvendik, 1963: II/1, 15) taşkınlık ve gösterilere karşı sert davranarak, tekrerrü halinde şiddet kullanılacağını ilan etmişti.

Nurettin Paşa hakkında üretilen sahte katliam belgesinin Paris Barış Konferansı'na aksettirilmesi sonucunda İtilaf Devletlerinin baskısı ile Nurettin Paşa, Mart ayı sonunda İstanbul'a çağırılmıştı. Nurettin Paşa'nın yerine İzmir Valiliği'ne İzzet Bey, Kolordu Komutanlığı'na da Ali Nadir Paşa atanarak İzmir'e gönderilmişti (Güvendik, 1963: II/1, 15).

İşgal-Esaret ve Beyanname

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberini ilk duyanlardan biri Maliye Müfettişi Muvaffak Bey'dir. 14 Mayıs 1919 sabahının erken saatlerinde işgal haberini kendisine İtalyan Konsolosluğu'ndaki tanıdıkları iletmişti. Durumu öğrenince hemen Gümrük Başmüdürlüğü'ne koşmuş, Başmüdür Ağah Bey'i yerinde bulamamıştı. Orada salon gümrüğü Başmüdürü Tahir Bey'in yanına giden Muvaffak Bey, Tahir Bey'e İzmir'in ya o gece ya da ertesi gün işgal edileceğini ve buradaki paranın acilen İstanbul'a gönderilmesi gerektiğini bildirmiştir (Müderrişoğlu, 1990: 226). Bu gelişmeden kısa bir süre sonra İzmir Askeri Komutanlığı'ndan İstanbul'a İzmir'in İtilaf Devletleri tarafından Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesine dayanılarak işgal edileceğine dair telgraflar gönderilmiştir (Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD), Haziran 2001, S. 112, Belge No: 4112, 6).

15 Mayıs 1919 günü saat 02.00'da Midilli'nin Yero Limanı'ndan hareket eden Yunan çıkarma askeri birlikleri saat 07.30'da İzmir önlerine gelmiş ve tümen birlikleri, saat 08.40'ta karaya çıkmaya başlamışlardır. Karaya çıkan birliklerin yaptıkları yalnız 57 subayın öldürülmesinden veya yaralanmasından ibaret kalmamış, katliam ve yağmacılık, gittikçe şiddetlenerek devam etmiştir. İngiliz Amiralî Calthorpe'un emirleriyle İzmir'e çıkan Yunan kıtaları Türklerin üzerine saldırmışlar, aile mahremiyetinin dokunulmazlığı, din adamlarının ve

din müesseselerinin kutsallığı tanınmayarak, soygunculuk ve yağmacılık faaliyetlerine başlamışlardır.

Çıkarmadan aylarca önce silahlandırılmış yerli Rum çetelerinin, Yunan askerleriyle işbirliği yaparak giriştikleri bu menfur cinayetler pek vahşiyane bir hal almıştı. Yağma ve soygunculuk da son haddini bulmuştu. Sivil ve askeri bütün devlet daire ve müesseselerinin kasaları kırıldığı gibi toplam 211 kasadan 231.426 liralık nakit para da alınmıştı (Güvendik, 1963: II/1, 57).

İşgalin ilk 48 saati içinde İzmir ve Urla yarımadası ve köyleri dâhil, öldürülen Türklerin sayısı 2.000'in çok üzerindeydi (Tansel, 1991: II, 188). Gittikçe artan bu mezalim ve yağmacılığın korkunç akisleri dünya kamuoyunu sarsmaya başlayınca, Yunan işgal komutanı Rum ahaliye bir beyanname yayınlamaya, vilayet içinde ve dışında "Türklerle karşı silah kullanan ve mallarını yağma edenlerin" yerli Rumlar olduğunu açıklamak suretiyle, Yunan kıtaları ve Yunan idare adamları üzerindeki iğrenç cinayet lekelerini temizlemek istemişti. Ancak olayların çoğu İzmir Limanı'nı ve şehri sıkı bir denetim altında bulunduran İtilaf temsilcilerinin ve Avrupalı müşahitlerin gözleri önünde cereyan ettiği için hakikati örtmeye imkân yoktu.

İşgal sabahı saat 08.00'dan başlayarak 12.000 mevcutlu Yunan kuvveti İzmir'e çıkmaya başladı. Kadifekale'ye Yunan topları yerleştirildi. İzmir Başpapazı Hrisostomes, Yunan askerlerini kutsadı. Elllerinde Yunan bayraklarıyla rıhtımda birikmiş Rumlar, coşkun gösteriler yaptılar. Yunan erleri de rıhtımda Venizelos'un tablosu önünde oyunlar oynadılar. İstanbul'a girme özlemlerini dile getirdiler. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi, İngiliz Başbakanı Lloyd George, Fransız Başbakanı Clemenceaus ve ABD Başkanı Wilson tarafından Paris'te 6 Mayıs'ta kararlaştırılmıştı. Karar İstanbul'da Damat Ferit Paşa Hükümeti'ne ve İzmir'de Vali ve Kolordu Komutanı'na bildirilmişti (Sarıhan, 1993: 241) İşgalin başlangıcı felaketle başladı ve felaketle devam etti. "Hukuku Beşer Gazetesi'nin yazı işleri müdürü Osman Nevres (Takma adı; Hasan Tahsin Recep)'in, Yunan Efzon alayının önünde yürüyen bayraktarı vurması Türk halkını sarmış olan korkunç öfkenin boşalması için verilen işaret oldu. Artık görülmemiş bir mücadele başlayacaktı. Tek suçları sırf feslerini başlarından çıkarmayıp "Yaşasın Venizelos" dememek olan pek çok Türk öldürüldü. Yağma ve insan kırımı ertesi gün de devam etti. Telgraf yasağına rağmen haber bütün Türkiye'ye yıldırım hızıyla yayıldı. Calthorpe bu haberi duyunca müdahalede bulundu. Mesul subayları ağır şekilde azarladı. Bunun üzerine Zafiriou 16 ve 19 Mayıs tarihlerinde, Rumların "her türlü kin ve intikam ifade eden hareketlerden kaçınılması ve bütün dinlere karşı gerekli saygının

gösterilmesi” lüzumunu ilan etti ve bir Yunan mahkemesi derhal birçok ölüm cezası verdi ve cezalar yerine getirildi (Jaeschke, 1991: 81). Ama ne çare ki felaket bir kere vuku bulmuştu.

Yunan işgal Kuvvetleri Komutanı Zafiriou’nun, yukarıda belirtildiği gibi yayınladığı bildiri, Harbiye *Nezareti’ne çok acele önemli mahiyette bir telgraf ekinde bildirildi* (ATBD, Haziran 2001, S. 112, Belge No: 4133, 96).

Zafiriou bu telgrafında İtilaf Devletlerinin onayıyla İzmir ve civarını işgale başladığını, işgalin amacının mevcut kanunların korunmasıyla halkın rahatlığını sağlamak olduğunu belirtiyordu (ATBD, Haziran 2001, S. 112, Belge No: 4133, 96-97).

İzmir’in işgali sırasında Türk halkına karşı Yunanlıların yaptıkları cinayet, yağma ve hakaretlerle ilgili İzmir Jandarma Alay Komutanlığı Jandarma Genel Komutanlığı’na gönderdiği raporda özetle şu ifadeleri aktarmaktaydı: 15 Mayıs’ günü Yunan askerleri tarafından İzmir şehrinin işgali sırasında İslam ve Türk unsuruna karşı tarihte misli görülmedik cinayetler işlenmiştir. Yüzlerce ahali, ümera, zabitan, kadın ve çocuklar şehit ve pek çoklarının malları ve mülkleri yağma ve tahrip edilmiştir. Hükümet ile kışla kuşatma altına alınarak, saatlerce müthiş tüfek ve mitralyöz ateşleri açılmıştır. Ateşin bitiminde Valinin nezdinde toplanmış olan bütün hükümet memurları ve jandarma heyeti süngüler altında aşağı indirilerek, Vali de dâhil olduğu halde zalim Yunan askerinin ve bunların çocuklarına varıncaya kadar silahlandırılmış olan yerli Rum ahalinin küfür ve haysiyeti kırıcı tahkir, tehdit, darp ve küfürleri altında, başları açık ve cebren “Zito Venizelos” (Yaşasın Venizelos) diye bağırma zorlanmıştır. Yunan askerleri ile bunlara katılan silahlı haydutlar ahaliyi birer birer soyundurarak herkesin üzerindeki paralar ve kirli mendillerine varıncaya kadar gasp etmiştir (ATBD, Ocak 1992, S. 93. Belge No: 2365, 12-13). İzmir Jandarma Alay Komutanı bu telgrafında ayrıca kendisinin de yanındakiler ile birlikte 3 gün süreyle esir edilip aç ve susuz bırakıldığını bildirmiştir.

Jandarma Genel Komutanlığı’na 20 Mayıs 1919’da gelen başka bir telgrafta da Yunan mezalimine tanıklık etmiş emekli bir zatın anlattıklarına yer verilmiştir. Buna göre Yunan askerleri yerli Rum ahali tarafından da desteklenmiş, askerler kadınları soyarak tecavüz etmiş ve Türk askerleri kışla ahırlarına toplamışlardır (ATBD, Ocak 1992, S. 93. Belge No: 2366, 15-16).

Yunan işgalinden yaklaşık beş buçuk ay sonra Harbiye Nezareti’ne gelen bir telgraf işgalin İzmir merkezin yanı sıra Manisa, Ödemiş, Tire, Ahmetli gibi yerleri kapsadığını gözler önüne sermektedir. Hatta yağma ve soygunculuk hareketlerin maruz kalıp tüm

servetlerini kaybeden Tire halkının göç etmeye başladığı ifade edilmektedir (ATBD, Ocak 1992, S. 93. Belge No: 2388, 111-112).

Yunanlıların öteden beri Türkler hakkında izledikleri imha siyaseti Mondros Mütarekesi'nden sonraki olaylarla gerçekleşme yoluna girmişti. Yunan idaresine geçen her Türk toprağında daha o gün bir göç başlıyor, harabelerden başka bir şey kalmıyordu. Özellikle Yunanlıların İzmir'e ayak bastıkları günden itibaren sakin ve masum Anadolu köylerinde yaptıkları zulümlere tarihte pek az rastlanır.

Sekiz yaşındaki kız çocuklarından yetmiş yaşlarındaki ihtiyarlara kadar kadınlara vahşi bir hırsla tecavüz edilmiş ve hiçbir askeri sebep olmaksızın, birçok köyler tamamıyla yakılmış ve yıkılmıştı. En ilkel kavimlerin bile saygı gösterdiği din kutsallığı tahkir edilmiş, Kur'anı Kerim yırtılarak köylülerin gözü önünde, en kirli işlerde kullanılmıştı.

Yerli Rumların işledikleri cinayetleri Yunan birliklerinin desteklemiş olduğundan şüphe yoktu (Apak, 1962: II/2, 141)

Mondros Mütarekesi'nden sonra Midilli'den gelen Rum çeteleri Ayvalık çevresinde kudurmuş gibi sağa sola saldırdılar. Birçok Türk'ü soydular ve öldürdüler. Yunanlıların işgaline uğrayan yerlerdeki Türk ileri gelenleri, asker ve jandarmaları, buraları terke mecbur oldu. Buna karşılık yerli Rumlar serbestçe silahlandırıldı. Zorbalık, tecavüz, hırsızlık ve yağma hareketleri günlük adi vakalar halini aldı. Türk evlerinde yapılan silah aramaları halkın hoşnutsuzluğunu son haddine çıkarmıştı (ATBD, Haziran 2002, S. 114. Belge No: 4212, 67).

17 Haziran 1919'da Menemende sebepsiz yere katliam yapıldı. 29 Haziran 1919'da da Yunanlılar keşif faaliyetleri sırasında Aydın civarında bazı köyleri ateşe verdiler. Yangından canlarını kurtarmak için sokağa dökülen kadın, erkek, çocuk ve ihtiyarlar, Yunan nöbetçi ve devriyeleri tarafından sebepsiz yere öldürüldü (Apak, 1962: II/2, 140).

Ekim 1919 sonlarında Aydın'ın düşman istilasına uğrayan kesimlerinde, özellikle cepheye yakın yerlerdeki Türkler müthiş bir taarruza uğradılar. Ödemiş, Bayındır, Tire ve Salihli ilçelerinde 500'den fazla Türk, mücahitlere yardım ederler bahanesiyle tevkif edildi. Süngüler altında dövüldü ve Yunanlılara taarruz ettikleri takdirde yok edilecekleri söylenerek tehdit edildi. İzmir'de Yunanlılar, işgalleri altında olan kısımlardaki katliama yöneldiler. Şehirdeki Türk polislerinin tabancaları alındı. Ancak karakollardan kovuldular. Rum çeteleri Türk köylerini göç etmek zorunda bıraktılar. İşgal bölgesinde gençler zindanlara atıldılar. Kanuna uygun hareket eden Türk adliyecileri hapsedildi (ATBD, Ocak 1992, S. 93. Belge No: 2367, 23).

Söke havalisinde bulunan 10.000 göçmenin 550'den fazlası açlık ve mahrumiyetten öldü. Kalanlarda camilerde, barakalarda ve viranelerde barınmaya çalışarak ölüm ıstırapı içinde kıvrandılar.

Soğukların şiddeti bu sefaleti daha da artırdı (Apak, 1962: II/2, 143; ATBD, Ocak 1992, S. 93. Belge No: 2368, 152).

Söğüt'ün 26 Mart 1921 tarihinden geri alınması gününe kadar birçok mezalim yapılmıştır. Üç cami, üç mescit, iki medrese, bir dergâh yakılmış ve düşman tarafından toplanan 40 erkek ve 60 bayan camii kebare doldurularak yakılmak istenmiş ancak cami taştan yapılmış olması nedeniyle yangın büyümemiş ve bu durum, toplanan bu insanların canlı olarak yakılmasını önlemiştir.

Ertuğrul Gazi'nin türbesinin üzerindeki sanduka kırılarak kaldırılmış ve mezar kazılmış, üzerine asılan büyük avize lamba kırılmış, mezarın üzerine haç işareti yapılmıştır. Kur'anı Kerimler yırtılarak ayaklar altında çiğnenmiş, türbenin içerisine çeşitli pislik dökülmüştür. Osman Gazi'nin vefat ettiği yer olan abide yıkılmış ve etrafına çeşitli pislik dökülmüştür. Türbede bir Müslüman kadının ırzına geçilip göğüsleri kesilmek suretiyle şehit edilerek aynı yere gömülmüştür.

Kasaba içinde 350'yi aşkın han, dükkân, fırın, eşyalarıyla birlikte tamamen yakılmıştır. Müslümanlar için kutsal sayılan yerler de tamamen tahrip edilmiştir (ATBD, Ocak 1992, S. 93. Belge No: 2400, 23).

Batı Anadolu'da meydana getirilen bu vahşeti, 9 Mayıs 1919 'da Mustafa Kemal Paşa, meclis kürsüsünden şu ifadelerle izah etmekteydi: "Günün birinde, gecenin birinde hiç bir kimse bir şey beklemezken, her kes evinde rahat uyurken zavallı Müslümanlar evlerinde daha iyi, daha fazla uyumak (hayalinde iken) hain ve yırtıcı bir kuvvet, öbür taraftan karanlık denizlerin içinden çıkıyor ve İzmir'in rıhtımına atılıyor. Düşman elleri ile birleşen bizim imanı hafif insanların elleri, rıhtım üzerindeki elektrikleri söndürüyor ve tek mil memleket karanlıklara boğuluyor. İşten haberdar bir kaç zavallı Müslüman minarelere çıkarak halkı uyandırmak ve onların başına gelen felâketi anlatmak için Allah'ından istianeye başlıyor, tekbir ve tahlil sesleri yükseliyor... Zavallı insanlar neye uğradıklarını anlıyorlar ve her kes evinden çıkıyor. Silâhını kapalı bir tarafa koşuyor; çocuklarını kapalı analar, babalar hep bir tarafa koşuyor. Her kes fırlıyor ve tek mil bu kargaşalıklara yalnız bir ümit sesi geliyor: O zaman minarelerden aşağı doğru inen tekbir sesleri... Ve o tehlikeli anda Allahüekber sedaları halkı uyandırıyor. Fakat neye yarar ki zavallı halk daha evvel uyutulmuş ve ellerindeki silâhları alınmış; yalnız kalmıştı. O zaman evler basılıyor, kapılar kırılıyor. Tüfekler patlıyor. Zavallı Müslümanlar her taraftan vaki olan hücumlara karşı bir müdafaa göstermeğe çalışırken ırzlarına geçiliyor, yavrular parçalanıyor. Analar yerlerde sürünüyor ve bu bedbahtlık içerisinde ancak kurtulabilip te kalanlar

yalnız gözyaşları dökebilecek bir halde kalıyor (Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları (TBMM Gizli Celse Zabıtları) 9 Mayıs 1336/1920, 25).

Bunlar arasında orada kıymetli arkadaşım Demirci Efenin ismini burada takdirle yâd etmeği bir vazife telâkki ederim. Bu saf insan kendisi gibi diğer saf kahramanlarla ortaya atılarak hakikaten pek büyük gayret, pek büyük himmet gösterirken hükümeti merkeziye kendilerine unvan olmak üzere cani, şaki, hırsız gibi güzel güzel iltifat göndermekten hali kalmıyordu. Fakat bunlar azimlerini kırmadılar, daima müdafaa ettiler ve daima uğraştılar (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 9 Mayıs 1336/1920, 25).

Nihayet ben ki ancak o zaman yetişebildim; İstanbul'daki merkezi hükümet düşman ve tekmil memleket bir vahdet gösterebilmişti. Her taraftan ufak tefek gelen cephe yardımlarıyla, zabıtlarla; kıymetli arkadaşlar teşkilâtı büyüterek şimdiki halde doğrudan doğruya bir cephe; ilk iptidaî şeklienden çıkarak fakat tekmil saffet ve nezahetini muhafaza edebilecek vaziyeti almıştır. Bu gün orada taburlar var, toplar var, makineli tüfekler var. Bu gün orada bir harp cephesi var. Memleketin, vatanın muhtelif yerlerinde bildiğimiz harp cephelerinden bir tanesi var. Fakat orada onların hepsinin fevkinde daha bir şey var; o da, ilk anda his olunan azim, ilk anda duyulan ümit, ilk anda Allahtan beklenen yardım... (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 9 Mayıs 1336/1920, 26).

Efendiler son sözümü bitirmezdence evvel o cepheyi teşkil eden, o cephe için çalışan ve o cepheye yüksek karlı dağların üzerinde, engin Akdeniz'in incili sahillerinde uğraşan, çalışan, çarpışan Aydın; mamur ve feyiznâk toprağın evlatlarını hürmetle yâd etmeği bir vazife telâkki ediyorum. Cenabıhak onların şehitlerini rahmete mazhar etsin. Cenabıhak o Gazileri daima muvaffak etsin. Süngülerini keskin etsin ve onları daima muvaffak bilhayır etsin (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 9 Mayıs 1336/1920, 26).

Yunan İşgalinin Başlaması Konusunda Jandarma Kumandanlığının Raporu

İzmir'in işgali hakkında ilk defa çekilen telgrafta sabır ve metanet tavsiye edilmiştir. İnsan, telâfisi kâbil olan bir husus için sabreder veyahut metanet gösterir. İzmir'in vaziyeti metanet ve sabrı kaldıracak halde değildir. Osmanlı Devleti'ne dâhil olduğu günden beri hiçbir taarruza maruz kalmayarak bir timsali ismet hâlinde bulunan zavallı İzmir, Hunlara ve yamyamlara rahmet okutacak derecede sefil ve adilik gösteren bir milletin kahrı altında inliyor. Neşredilen beyannamelerin hepsinde İzmir'i işgalden maksadın adi bir kontrol vasfından ibaret

olduğu, Osmanlı hükümetinin baki kalacağı söylenildiği hâlde vaziyet bunun tamamıyla hilâfindadır. Hâkimiyet, hükümet ismen mevcut olsa da fiiliyatta varlık göstermiyor. Valinin, polis müdürünün, jandarma kumandanının haddi ve salâhiyeti, ancak masaları başına inhisar etmekte.

Şehir dâhil olmak üzere bütün karakollar bilfiil Yunan idaresine geçmiştir. Hükümet Konağı'nda alt kat salonunda bile bir askeri müfreze yatıp kalkmaktadır. Kendi polis müdürleri ve jandarma kumandanları mevcuttur ve bunlar vazifelerini görmektedirler. Gerek polisin, gerek jandarmanın silah ve cephanesi ve bütün teçhizatı alınmıştır. Toplanabilen ve toplu bulundurulmuş yirmi-otuz kadar jandarma neferlerini istedikleri zaman bir bahane veya vesile ile tevkif ve istedikleri zaman serbest bırakıyorlar. Velhasıl küçük bir sebeple ele geçirdiklerini hapsedmekten, işkence eylemekten geri kalmıyorlar. Hükümetin kapısına çıkarılan nöbetçinin elinden silâhını alıyorlar. Örfi idare gereğince geceleyin bir jandarmamız nöbet ve vazifeden sarf-ı nazar dışarı bile çıkamıyor. Mülhakatın ve merkez taburu mıntikasındaki takım ve karakollar efradı bilhassa Çeşme, Seferihisar, Urla takımları efradı bile sebepsiz yere on günden beri hapisanede tutulmaktadır (Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, 2007: Belge no: 77, 254-257; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR. SYS, 2383/10, 3-4).

9-10 Ağustos 1919 tarihinde Karesi'den Harbiye Nezaret-i Celilesi'ne gelen telgrafta Ayvalık mıntikasından taarruz eden düşman kuvvetlerinin Kuvâyı Milliye'nin şedit mukavemetlerine maruz kalarak geceleyin eski mevzilerine çekildiği bildirilmiştir. Soma mıntikasında da iki bölük piyade bir bölük süvariden ibaret düşman kuvvetiyle Kuvâyı Milliye arasında Çerkesköy civarında iki saat devam eden müsademededen sonra Yunanlıların Kınık istikametine çekildikleri ifade edilmiştir. Aynı gün saat dokuz civarında bir Yunan tayyaresi Akhisar istikametinden gelerek Soma, Çinge, Çerkesköy üzerlerinde bir müddet tayerân edip keşifte bulunduktan sonra Akhisar-Manisa istikametinden geri dönmüştür. Akhisar mıntikasında Karaağaçlı istikametinden Yunanlıların bir süvari müfrezesi Tatar Liman'a doğru ilerlemek istemiş ise de Kuvâyı Milliye karakolları tarafından defedilmiş, otuz kadar Yunan süvarisi de Arpalı civarındaki Değirmen-tepe'ye ilerlemek teşebbüsünde bulunmuş ise de Kuvâyı Milliye tarafından tart olunmuştur (Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, 2007: Belge no: 79, 259; BOA, HR. SYS, 2546/1-116). Ardından Yunanlılar Burhaniye'nin Karaağaç ve Pelid karyelerine ve Kınık'tan Soma'ya doğru tecavüzle Çinge karyesi hizalarına geldikten sonra Akhisar köylerine tayyarelerle tecavüz ederek dokuz bomba

atmış ve patlamamış olan bir bomba hıfz edilmiştir (Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, 2007: Belge no: 79, 259; BOA, HR. SYS, 2546/1-116; Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, 2007: Belge no: 79, 280; BOA, HR. SYS, 2546/1-14-5).

İstanbul'da Damat Ferit Paşa'ya vekâlet eden Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin, İzmir'in işgali sıralarında Yunanlıların yaptıkları faciayı incelemek üzere bir soruşturma komisyonu gönderilmesi hakkındaki 15 Temmuz notasını dikkate alarak İzmir'e milletlerarası bir tetkik heyeti gönderilmesini İtilaf devletleri kabul etmiştir (Jaeschke, 1991: 86). Bu heyet Amerikalı Amiral Bristol başkanlığında İngiliz Generali Hare, Fransız Generali Bunoust ve İtalyan Generali Dall'Olio'dan kurulmuştu. Oy verme hakları olmamakla beraber bu heyete Türklerden Albay Kadri, Yunanlılardan da Albay Mazarakis katılacaktı. Heyetin görevi, yalnız vakaların mahiyet ve cereyanları zapt ve tespit ederek bunları Paris Barış Konferansı'na bir rapor halinde iletmektir (Tansel, 1991: 184).

İlk toplantısını İstanbul'da yapmış olan Tahkik heyeti, daha sonra "İzmir, Aydın Nazilli, Çine, Ödemiş, Menemen, Manisa ve Ayvalık'ta Türk ve Rumları dinlemişti. Vardığı sonuç Türklerin lehine idi. Buna uyulduğu takdirde Anadolu'nun hemen boşaltılması gerekiyordu. Gerçekten bu raporda ileri sürülen mütarekenin 7. Maddesi ileri sürülerek, Batı Anadolu işgal edilemezdi. Çünkü orada devletlerin güvenini tehdit edecek bir durum yoktu. Herkes rahat ve huzur içerisinde idi. Ancak Yunanlıların İzmir'i işgali, bu bölgede olayların çıkmasına ve çoğalmasına sebep oldu. Çünkü bu işgal "Milliyet bakımından çoğunluğa saygıyı gerektiren prensibe" aykırı düşüyordu. Yine bu rapora göre, işgalin başladığı gün İzmir Metropolit'i'nin yaptığı "takdis" işlemi üzücü olayların çıkmasında büyük rol oynamıştı. Yerli Rumların davranışları da Müslümanları tahrik eder durumda idi. Kafiler halinde Patris vapuruna götürülenler, "Yaşasın Venizelos" diye bağırmaya mecbur tutulmuşlardı, Bu kafiler arasında 14 yaşından küçük çocuklar bile vardı. Müslümanların evlerine girilmiş; kadınlarına tecavüz edilmiş; bazıları da öldürülmüştü. Yerli Rumların bu hareketine Yunan hükümeti göz yummuştu. Paris Barış Konferansı, Tahkik Heyeti raporunu inceldikten sonra bile, Venizelos'a mektup yazarak, "gerek İzmir vilayetinde, gerek bu bölgede asayiş ve inzibatın sağlanması için Yunan idaresine tam itimadın bulunduğu" bildirilmiş ve Yunan işgalinin devam etmesini kararlaştırmıştı (Tansel, 1991: 187).

Anadolu'yu İşgal Hareketinde Bulunan Yunan Ordusu ve Türk Ordusunun Karşı Hareketi Hakkında Fevzi Paşa'nın Meclis Konuşmaları

Kozan milletvekili ve Heyeti Vekile Reisi Fevzi Paşa 1921 senesinde TBMM'de yaptığı konuşmada Yunan Taarruzu ve Türk mukavemetini değerlendirmiştir. Fevzi Paşa'nın konuşması şöyledir:

Malumu âliniz, Yunan taarruzu başladığı vakit ordularının bir kısmı cenuptan Uşak cihetinden ve diğer bir kısmı da şimalden ve garptan ilerlemeye başlamıştı. Buna karşı dört grup askerimizi cenuba nakletmiştik. Düşman, düşündüğümüz gibi, kuvvetle cenuba taarruza başladı. Sol cenahımızın açığından Seyit gazinin ilerisinden gerimize düşmek istedi.

Bu manevrayı biraz tafsil etmek isterim. Düşmanın iki esaslı yolu vardır. Birisi Bursa'dan Eskişehir; diğeri Uşak'tan Afyon'a gelir. Bunun bir kısmı Dumlupınar'dan ayrılır. Altıntaş üzerinden Eskişehir'in arkasına doğru Seyitgazi'ye gelir. Yani birisi şimalden şarkı cenubiye doğru gider. Diğeri cenuptan şarkı şimaliye doğru gider. Eskişehir ve Seyitgazi havalisinde birleşir. Muhtelif muharebe cereyanlarını tetkik ettiğimiz sırada göreceğiz ki daima bu iki yola bağlı kalmıştır. Biliyorsunuz ki Birinci İnönü Muharebesi'nde yalnız Bursa'dan geldi. En kestirme yolu ile Eskişehir'e inmek istedi ve Uşak ve Dumlupınar cephesinden hiç bir hareket göstermedi. Biz kuvvetlerimizi şimalden toplayabildik ve mağlup oldu, çekildi gitti. İkinci muharebede cenuptan da hareketi tasmim etti. Fakat bu hareketi şimalden kuvvetle temerküz ettirecek yerde, yolda müteferrik hatlar üzerinde taarruza başladı. Bir kol da Bursa'dan geldi, Eskişehir'i almayı tasarladı. Diğer kol ile de Afyon'u aldıktan sonra Konya'ya doğru ilerledi. İkinci muharebeyi kazandı. Afyon'da askeri yürüyüşü ile İnönü'ne kadar takriben bir hafta olduğu için İnönü'de muvaffakiyet ihtimali vardı. Bizim için bütün kuvvetleri şimale tevcih ederken İnönü'de muharebeyi düşman kazandı.

Bu sefer düşman şimalde nümayiş yapmak istedi (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 23 Temmuz 1337/1921, II, 99). Bir cenahtan orduyu mağlup etmek istedi, nümayiş yaptı, kuvvetlerimizi orada tespit etmek istedi, daha ziyade bütün kuvvetiyle cenuptan gelerek Seyitgazi üzerinden Eskişehir'in gerisine düşüp bir cenahtan orduyu şimale attı. Bu da bizim tarafımızdan düşünülmüştü. Afyon'da bizim iki fırkamız var idi. Bir buçuk fırka, yeni tanzim olunan bir fırka düşman tabii bizim kuvvetlerimizden nasıl haberdar oldu ise, biz de düşmandan öyle haberdar idik. Sonra 150 kilometrelik bir cephemiz var idi. Çay tahkim olunmuştu (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 23 Temmuz 1337/1921, II, 99). Düşmanın muhtelif istilâ yollarını kapatacak veçhile yollar tahsis

edilmişti. Düşman evvelâ şimalden bir nümayiş hareketi yaparak İnönü'ne kadar yaklaştı. İki fırkası ile de Afyon'a yürüdü. Mütebaki dört beş fırka kadar kuvvetini Afyonla Altuntaş şimalinde sol cenahımızı teşkil eden beş firkamızı Afyon'dan, Altuntaş mevkiinden Seydi tahkimat hattına aykırı geçerek Seyitgazi üzerine teveccüh etmek istedi.

Bizim için en mühlik manevra bu idi. Fakat biz bu manevrayı evvelce düşündüğümüz cihetle, kuvvetli 57'nci fırkayı Afyon'da muharebeye sokmadık. Doğrudan doğruya getirdik, Seyitgazi yolunu tıkadık. Düşman bittabi boş zannettiği yere birinci günü çarptı. Muvaffak olamadı. İkinci günü diğer bir, iki fırkasını da getirdi. Bu mevzie çarptı. Biz de bu mevki takviye ettik. Fakat şüphesiz düşman daha kuvvetli olduğu için burada şedit muharebelerin cereyanı bizim aleyhimize netice verebilirdi.

Çünkü kuvvetlerimizi orada ezerdi. Ezdikten sonra büsbütün sol cenahımız açık kalırdı, mevziine çektik. Bunu takip ederken düşman sol cenahımızdan ilerlemiş olan mevzilere çarptı. Buraya tevcihi hareket ederek muhacemeye mecbur oldu. Oradan sonra mukabil taarruzla tart ettiler. Afyon'a kadar ilerlediler. Burada bir neticeyi katiye aramak istedi. Filhakika sol cenahımızda iki gün Diğer şarkında ve iki gün de Diğer şimalindeki havalide cereyan eden dört günlük muharebe gayet kanlı olmuştur. Düşmanın beş, altı, yedi fırkası buraya girmiştir. Bizim de buna karşı altı yedi firkamız muharebeye girmişti. Daha fazla kuvvet şevkine evvelâ vesaiti nakliyenin müsaadesi olmadığı gibi düşman vaziyetinin ehemmiyeti de bizi tehdit ediyordu. Çünkü bütün kuvvetleri cenupta toplamak lâzım gelse o halde düşman Kütahya'da İnönü, Pazarcık havalisindeki beş fırkasıyla ileri yürüyüş yaparaktan küçük kuvvetleri tart ettikten sonra gelip arkamızı kesebilirdi. Bu halde ordumuzu büsbütün esarete mahkûm ederdi. Kâfi muzafferiyet ümidi olmadığından cenuba tevcihi hareket etmek büyük bir hata olurdu. Esasen efendiler böyle hayat memmat mücadelesine girişmiş olan milletin ordusunun hayatı her şeyden akdemdir. Çünkü ordumuz maazallah elden çıkacak olursa yeniden bir ordu tedarik etmek, yeniden mukavemet esbabını ihzar etmek biliyoruz ki lâakal beş altı aya mütevakıftır. Ordumuzu altı ay mesai ile meydana çıkardık ve o mesainin de ne kadar büyük olduğunu bütün cihan takdir etmiştir, hatta cihanı hayrete düşürmüştür. Yine aynı mesaiyi sarf ederek aynı orduyu ihzar imkânı vardır. Fakat zaman meselesidir. Hatta altı ayda çıkardığımız orduyu üç ayda çıkaracağımızı tasavvur etsek dahi Anadolu boş kalacak, düşman istediği yeri istilâ edecekti. Ordumuza yeni bir mıntıkayı tahşit verdik. Bu da Eskişehir ve Seyitgazi istikametidir. Biraz tafsilât vermek istiyorum, iyice anlaşılın (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 23 Temmuz 1337/1921, II, 100).

Dumlupınar'dan Seyitgazi doksan, yüz kilometre kadar bir şeydir. Düşman taarruzuna iyi bir yürüyüşle üç günlük bir mesafedir. Seyitgazi'yi almak, orduyu tamamıyla muattal bir hale getirmek imkânı vardı. Belki ordumuzu kurtarabilirdik. Fakat ağır malzemelerimizi, cephanemizi terke mecbur olurduk. Cephanemiz bizim için pek kıymettardır. Bu suretle düşman 7-8 gün geç gelmiştir. Düşman gelmesi hesaben mümkün olan mümkün olabilir. Düşman gelmesi hesaben mümkün olan bir yere takriben yedi sekiz gün geç gelmiştir. Bu yedi, sekiz günlük tehhür orduyu kurtarmıştır ve düşmanın yegâne ümit bağladığı kıymetli manevrayı tamamıyla hiçe indirmiştir. Malumu âliniz dört günü diğer şark ve garbinde... (kazandı).

Düşman Eskişehir cenubuna doğru ilerliyordu. Söğüt'ün, Seyitgazi'nin garbinde buna mukabil taarruz yapıldı. Bir alayı perişan edildi. Diğer alayı mağlup edildi. Bir gün de böyle kazandık. Bir günü daha bir gün bir gece taarruz ile Seyitgazi'ye yaklaşmış olan kuvveti geri attık. Bu suretle bir gün daha kazandık. Bir gün şarktan çıkardığı yeni bir fırkaya süvari fırkalarıyla mukabele ettik. Muharebe neticesinde bir günü de öyle kazandık. Bu suretle yedi gün kazanıldı. Üç günü de zaten yol idi, on gün, demek ki düşman üç günde geleceği yere on günde geldiği için, bütün malzemelerimizi, kuvvetlerimizi muntazaman hiç bir şey dağılmaksızın Eskişehir hattına çekebildik. Bu muharebelerde muzaffer olmadık. Fakat muvaffak olduk. Çünkü biz bu muharebeleri ordumuzu yeni tahşidat yapmak için yapıyorduk. Bu muharebatı ordumuzun tamamıyla arkasını keserekten memleketi ikiye ayırmak için yapıyordu. Muvaffak olundu. Sevkuiceyş muharebesinde muvaffakiyet bizde kalmıştır. Eskişehir'de ordumuz toplandıktan sonra burada bir meydan muharebesi vermesi takarrür etmişti. Çünkü tehlike bertaraf olmuş idi. Geri hatlar emin idi. Fakat düşman da hemen bütün kuvvetlerini Eskişehir'e toplamıştı. Demek ki düşmanın bütün kuvvetleri Eskişehir pişigâhında toplandığı sırada bizim de tekmil toplanmış bulunuyordu. Şu fark ile ki sol cenahımız ve düşmanın sağ cenahı takriben bir haftadan beri ciddi muharebatta bulunuyorlardı. Sağ cenahımız ise henüz, daha ciddi muharebeye girişmemiştir. Yalnız Kütahya'da bir gün muharebe oldu; düşman taarruzu tart olunmuştu ve ehemmiyetsiz bir şeydi.

Bu esnada düşman, iki fırkasını, gösterilen faaliyet sebebiyle ayırmaya mecbur oldu; birisi şimalden Kocaeli kıtaatı taarruz ettiler, Bileceği, Yenişehir'i ve havalisini aldılar. Bazı otomobillerini de zapt ettiler. Bu suretle düşman, bir fırkasını bu cihetle ayırmaya mecbur oldu (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 23 Temmuz 1337/1921, II, 100). Karahisar taarruz edildi. Orada düşmanın iki alayı bozuktu. Bu suretle bir fırkasını da oraya ayırmıştır ve bizim burada harekâtı askeriye icra

eden kıtaatımız, her halde düşmandan ayrılan kıtaattan daha az idi. Yani bizim nefimize olarak düşman ayrılmıştı. Fakat mütebaki dokuz on fırka kadar tahmin olunan kuvvet sonradan bazı kuvvetlerini getirdiği istihbar olunuyordu. Bu kuvveti Seyitgazi ile Eskişehir arasında, yüz kilometrelik bir hatta, Yunan, dokuz on fırkasıyla tekrar taarruza başladı. Malumu âliniz burada iki hat vardı. Birisi şimendifer hattıdır ki bizim ordumuzun beslendiği yegâne hattır. Bu hattın üzerinde ve tabii bu hattan beslenecek olan Seyitgazi grupları vesaire daha müşkül. İkincisi; Seyitgazi hattıdır ki bu hattı; yine düşman ilerlerse, şimendifer hattını alıp istikametinden kat ederek sağ cenahımızı tehdit ederdi.

Demek ki bu vaziyette muharebeyi kabul eden bir ordu, daima geri hatlarından müteessir olacağından ona göre muharebeyi idareye mecbur idi. Ordu kumandanının verdiği emirnameye bu nokta nazarı dikkate alındı. En büyük kuvvetlerini Eskişehir’le Seyitgazi arasında topladı. Sonra Seyitgazi’den büyük bir çevirme hareketiyle arkasına düşmek için de süvari kuvvetlerini Eskişehir’in şark ve cenubunda topladı. Boz dağında yapılan muharebede, iki tarafta mevziimizi muhafaza ettik. Bu suretle muvazenede kaldı. Cenubundaki muharebede düşman bir gün evvel taarruz etti, muvaffak olamadı çekildi. Yine muhafaza edemedi. İki fırka ile taarruz etti, muvaffak olamadı, çekildi. Bizim orada bulunan büyük gruplarımız mukabil taarruza geçerek düşmanı Eskişehir’e kadar atlattı. Yegâne yapılacak manevra idi. Biz, solumuzdan ilerleyen kuvvetlerin yani gerilerine - düşerek onları da bertaraf ederek muharebeyi kazanmak imkânını istihzar edecektik. Fakat düşman yeniden çekildi. Sonra bizim kuvvet yeni kuvvetlerle takviye olundu. Tekrar taarruza geçti, geri çekildi, tekrar bizimkiler takviye olundu. Akşama kadar bu suretle hattı asli üzerinde gayet hunrizane muharebe oldu ve bizim kabul ettiğimiz hat üzerinde akşama kadar cereyan eden muharebatta mevzilerimize sahip olarak kaldık, tevkif olunmuştur (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 23 Temmuz 1337/1921, II, 101). (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 23 Temmuz 1337/1921, II, 101-102).

Bu halde düşmanın kısmı küllisi diyelim, hiç muharebeye girmemiş olan kuvvetlerinin, şimendifer hattı boyunda yapmış olduğu taarruz; muvaffakiyetle tart olunmuştur. Bu sırada sol cenahımızda, yani Seyitgazi ile Eskişehir arasında Tahtalibaba ve Seyitgazi’nin daha cenubundan ilerleyen takriben üç dört düşman fırkası şiddetli taarruzlara devam ediyorlardı ve burada cidden büyük ve kahramanane muharebeler cereyan etti. Süvarilerimiz, makineli tüfekler üzerine kılıç çekerek hücum ettiler. Su yok ve oralarda hararet gayet şiddetli ve asker harareten düşüp bayılıyordu; böyle iken düşmanın bu hücumları tevkif edildi. Fakat yedi günden beri devam eden muharebe askerimizi

yormuştu. Burada düşmanın tevkifi emniyet ihsas edemiyordu. Düşman daima yeni yeni takviye kıtaatı çıkardığı için Seyitgazi'den Mahmudiye'ye doğru gelip, arkaya gelecek bir kuvvetin Eskişehir'in şarkında bulunan bütün kuvvetlerimizin arkasına düşüp, bütün malzemelerimizi almak tehlikesi mevcuttu.

Aynı zamanda düşman, şimalden de Bilecik istikametinde taarruz etmiştir. Orada kuvvetlerimizi düşmanın girmesinden; çünkü erzak ve cephaneye şevkinde müşkülât görüyorlardı, ileri şevkettik; Bilecik takriben iki yüz otomobil ile erzak ve cephaneden mahrum kalmamak için tekrar taarruz etti ve Bilecik'i tekrar istirdat etti; geri hatlarını temin eyledi. Her halde bir hat elimizde kalmıştır (TBMM Gizli Celse Zabıtları, 23 Temmuz 1337/1921, II, 101-102).

Bir ara Erzurum milletvekili söz alarak biz düşmandan bir şey almadık mı diye sorunca Fevzi Paşa şöyle cevap vermiştir: Biz düşmandan top almadık. Fakat bir kaç muharebede düşmandan biz de bir kaç tüfek, bir kaç sandık cephaneye aldık; otomobil aldık ve onlar içinde birçok mühimmat aldık. İnsanca telefâtımız daha malum değildir. Fakat bu uzun muharebeler neticesinde zayıyatımızın her halde beş altı binden aşağı olmayacağına kaniyim. Lâkin düşmanın zayıyatını buna mukabil, daha fazla olduğunu kabul edebiliriz. Çünkü düşman uzun yürüyüşler yapmış ve bazen ağır toplarımızın endahtına münferiden yakalanıp alayları perişan edilmiştir. Eskişehir muharebesinde ağır toplarımızın tesiri altında iki defa ağır zayıyatla tart olunmuştur. Öyle ümit ediyorum ki düşmanın zayıyatı; on binden noksan değildir. Bunu da ufak tefek malumatla mukayese ediyoruz. Kütahya mıntıkasında biz gayet hafif bir muharebe verdik. O muharebede yalnız bir fırkanın zayıyatı bir küçük sıhhiye neferi, üç yüz kadar mecruh geldiğini söyledi. Bunun da lâakal yüz kadar maktul olduğuna nazaran demek ki zayıyatı yekûnu dört yüzdür. Daha büyük muharebeler yapınca zayıyatını buna kıyas etmeli.

Yunan Mezalimine Dair Milletlere Çekilen Protesto

Uluslararası savaş hukukuyla bir bağlantısı olmayan Yunan mezaliminin ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletlere bir protesto telgrafi çekmek zorunda kalmıştır. Fransa, İngiltere, Almanya, Amerika, Mısır ve Tunus'a çekilen bu protesto telgrafının içeriği şöyledir.

1920 senesinde İstanbul'da toplanan Osmanlı Meclisi Mebusanınca ilân ve Türkiye Büyük Millet Meclisince aynen kabul olunarak Misakı Millî ile tespit ve tahdit edilen, Vilson prensipleriyle ve 1918 senesinde Britanya Başvekili Mösyo Loidcorc'un İngiltere Parlamentosu huzurunda iradettiği nutukla da nüfusça, tarihçe, harsça,

iktisatça Türk olduğu ve Türklere kalması lâzım geleceği zikir ve beyan edilen eski Osmanlı toprakları dört seneye karip bir zamandır beynelmilel kavait hilâfına olarak Yunan ordusunun işgalinde bulunuyor. İtilaf Devletleri mümessillerinin gözleri önünde ve donanmalarının himayerinde İzmir şehrinde binlerce masum kanı dökülüyor. Bu durumu Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, hükümeti itilâfiye nezdinde mükerreren protesto etti (TBMM Zabıt Ceridesi, Elli Dokuzuncu İçtima, 21.6.1338, XX, 558). İzmir havalisinin düveli muazzama, himayesinde Yunanlılarca işgalinden kısa bir müddet sonra yine bu devletler canibinden mezalim tahkikatına memur edilen Generaller Komisyonu'nun muhik ve bitaraf raporlarıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin mârruzıkr mütevali şikâyetleri bir netice veremedi. Bugün dört yıldan beri, işgal mıntıkasında kalan bedbaht Müslüman ahali, beşerin en iptidai devirlerinden beri tarihin nadiren kaydettiği işkence ve mezalimin en mahutuna, en şiddetlisine maruz bir vaziyette bulunuyor. Yirminci asır âlemi medeniyetinin gözleri önünde boğazlanmak, ifna edilmek istenen bir milletin bu dehşetli faciai hayatı karşısında daha uzun zaman sükût edilemezdi. Bütün bu olayların müsebbibi olan itilâf hükümetleri nezdinde mütevali teşebbüsât ve şikâyetlerin ve aynı devletlere mensup generallerden mürekkep bir komisyon tarafından 1919'da yazılan raporun hiçbir netice veremediğine büyük bir elem ve teessürle şahit olan Türkiye Büyük Millet Meclisi temsil etmekte bulunduğu milyonlarca insandan mürekkep mazlum bir Müslüman kitlesinin matemalüd vaziyetine artık bir nihayet verilmesini temin maksadıyla doğrudan doğruya milletlere ve onların mümessiline müracaat etmeye ittifakla karar verdi (TBMM Zabıt Ceridesi, Elli Dokuzuncu İçtima, 21.6.1338, XX, 559).

Bu dakikada azim bir insan mecmuası vicdanı beşerin tahammül edemeyeceği cehennemi bir zulüm ve vahşetin şikârı olarak dört yıldan beri âlemi insaniyetin huzurunda çoluk çocuk, kadın, erkek ve ihtiyar demir ve ateşle inletilmektedir. Bidayeti işgalden beri her gün mütezayid ve mütemadi bir şiddetle artan ve siyah ciltler vücuda getirecek kadar çok olan bu canhıraş mezalimi burada birer birer zikretmek imkânı yoktur. Ancak insaniyetin nazarı dikkatini lâzım olduğu derecede celp edilmek için bunlardan birkaçını nakledeceğiz. Menatıkı meşgulede bulunan müdafaasız ahalinin mücerret Türk ve Müslüman olmalarından dolayı haklarında Yunan ordusuna mensup efrat ve zabitan tarafından irtikâp olunan bu pek vahşiyane muameleler son ve yeni mütareke teklifinden sonraki zamanlarda dahi büyük bir şiddetle ırza, cana, mala ve bütün mukaddesatı diniye ve milliyeye tevcih edilmektedir. Bu meyanda Balıkesir, Aydın, Bursa, İzmir,

Manisa, Kütahya, Eskişehir, Trakya, Biga, İzmit gibi havalide bilâsebeb veya uydurma bahanelerle ahaliyi mescitlere doldurarak yakmak, birbiri üstüne kuyulara gömerek öldürmek, köyleri ateşe vermek, mahsulâtı imha etmek, efrada ait mevaşiyi sürmek, ırza tasallut etmek, meabidi soymak, mal gaspı ile sahiplerini katl eylemek gibi şiarı insaniyet ve hukuku harp ile telifi kabil olmayan en caniyane hâdiselerle Türk ve Müslüman ahali ifna edilmektedir.

Balıkesir, Aydın, Manisa, Trakya gibi mahallerde Müslüman eşraf ve ağniyası her gün icat edilen birer sebeple tahrip ve haps olunmakta, köylerde mescitler yıkılarak imamlar sarhoş askerler tarafından sokak sokak dolaştırılmakta ve cebren ezan okutturulmak gibi hakaretimiz muamelelere maruz kalmaktadırlar.

Manisa civarındaki cami bayram namazı esnasında basılmış ve Türkiye için nusrat duasında bulunulduğu bahane edilerek derunundaki cemaat süngülenmiştir. Son zamanlarda Menemen şehrinin İslâm Mahallesi ansızın ihata edilerek halk Yunan askerleri tarafından soyulmuş, genç kızlarla kadınların ırzlarına alenen 'tecavüz edilmiştir. Hâmile kadınlar sokak ortalarında katl olunmuştur. Osmanlı Devletinin bidayeti teessüsüne ait şehirlerden Bilecik, Söğüt kasabalarıyla havalisi kâmilen tahrip edilmiş, Bursa'da Sultan Osman'ın türbesi envai hakarete maruz kalarak pederi Ertuğrul Gazi Hazretlerinin merkadleri dahi dinamitle berhava edilmek gibi tecavüzatta bulunulmuştur.

Ahiren Söke ve Kuşadası'nın işgali münasebetiyle İslâm kadınlarına taarruz edilmiş ve çalgılarla sokaklarda gezdirilmişlerdir. Söke, Torbalı civarında köylere ateş verilerek yangından kaçmaya çalışanlar katledilmiş, kalanlar da alevler içinde helak olmuşlardır. Masum kafaları süngü uçlarına takılarak köy köy teşhir edilmiştir. Karahisar'ın Sülümenli, Söğlün, Karaarslan, Deper köyleri yakılmış ve ahali katledilerek mezkûr karyelerden eser kalmamıştır. Gemlik, Karamürsel, Yalova, İznik havalisinde kasaba ve köyler taş taş üstünde bırakılmayacak surette tahrip edilmiş, on binlerce nüfusu İslâmiye katlolunmuştur (TBMM Zabıt Ceridesi, Elli Dokuzuncu İçtima, 21.6.1338, XX, 559).

Hulâsa, İşgal mıntıklarında Yunanlılar tarafından katlolunan müdafaasız ve masum halkın adedi yüz binlere balığ olduğu gibi bu meyanda yüzlerce köyler, müteaddit kasabalar, şehirler yakılmış ve eşhası hususiyeye ait milyarlar kıymetinde serveti umumiye gasp edilmiştir. Bu meyanda yalnız ve kısmen Ertuğrul, Eskişehir, İzmit gibi sancaklarla İznik, Haymana gibi kazalarda şimdiye kadar icra edilebilen tahkikata nazaran mebanii resmiye ve diniye hasaratiyle emvali gayrimenkule ve menkule zayıyatı (252 585 179) Türk lirasına balığ olmaktadır. Bunların emsali pek çoktur. Gasp ve mezalimin bu

suretle devamı halinde Garp ile Şark arasında pek mühim bir mevki işgal etmekte olan Türkiye'nin vaziyetinden bütün cihan ve bilhassa Avrupa iktisadiyatı umumiyesinin rahnedar olacağı şüpheden varestedir (TBMM Zabıt Ceridesi, Elli Dokuzuncu İçtima, 21.6.1338, XX, 560).

Bizzat Düveli İtilâfiye irtibat zâbitanının şahidi oldukları bu vahşiyane vaka Avrupa hükümetlerince de resmen malûmdur ve mezkûr irtibat zâbitanı tarafından imzaları tahtında mensup oldukları İstanbul mümessilliklerine gönderilen raporlarla da musaddaktır. 22 Mayıs 1921 tarihli raporunda Beynelmîlel Salibiahmer Cemiyeti Murahhası Mösyö Moris Anadolu'da bizzat yaptığı mezalim tahkikatında bu hakikati itiraf etmektedir.

Hulâsa, İşgal mıntıkası müdafaasızların, zayıfların kan ve kıtal sahnesi olmuştur. Geçmiş zamanlarda bile bütün bir tarihinde ekalliyetlerin ve zayıfların hukuk, haysiyet ve ananesine riayeti, idaresine pek şerefli bir şiar olmak üzere telâkki eden Türk milletinin, bugün yirminci asır ortasında, hakkında tatbikinden çekinilmeyen mezalim tekmil insaniyet için elim bir hakarettir. Hakkı hayat ve istiklâlini asrı hazır zihniyet ve medeniyeti muktezası müdafaadan başka bir şey yapmayan Türk milleti en iptidai devirlerdeki cinsi beşerin bile temasından elem ve hicap duyacağı bir düşmanın mezalimi ile karşı karşıya bulunmaktadır. Mamafih Türkiye milleti böyle bir düşmana karşı aynı yolda mukabele etmeyi tarihine ve asrı hazır medeniyetinden mülhem zihniyetin şiarına sığdıramamaktadır.

Müsaadenizle şu cihete de işaret etmek isteriz ki, Yunan ordusunun zabitan ve efradı tarafından müdafaasız bir halk mecmuası hakkında tatbik olunan bu beynelmîlel ceraim ve cinayet Lâhey Sulh Konferansı mukarreratının 46, 48, 51, 52 ve 56'ncı; Bürüksel Konferansı'nın muharebatı berriyeye müteallik beynelmîlel beyannamesinin 38, 39, 40, 41 ve 42'nci maddelerinde nehy edilmektedir (TBMM Zabıt Ceridesi, Elli Dokuzuncu İçtima, 21.6.1338, XX, 560).

Yalnız bu feci vaziyetin ihdasına saik olduklarını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ne tebliğ ettikleri 26 Mart 1922 tarihli notalarındaki cümlesiyle resmen itiraf eden İtilâf Hükümetlerinin şahsen değil, bu hale daha uzun zaman sükût edecek olan cihan medeniyetinin dahi tarih huzurundaki mesuliyetinin pek azim olacağı müstağni izahıdır (TBMM Zabıt Ceridesi, Ellidokuzuncu İçtima, 21.6.1338, XX, 560).

Hâlbuki Türkiye, asarı sabıkaya nispetle medeniyetinin yüksekliğini bilhassa hürriyeti vicdaniye ye olan hürmetinde gören yirminci asrı ve bu asrın muhtelif dinlere salık bütün dünya milletlerini

böyle bir fikirden tenzih etmek istemektedir. Türkiye, Yunan ordusu mezalimini yirminci asır medeniyeti ve harsı namına protesto ederken Türkiye Büyük Millet Meclisi mileli mütemeddineden, hükümetleri nezdinde teşebbüsâtı müessirede bulunarak bütün bir insaniyet tarihi için leke teşkil eden, kan ve yangınla ihdas olunan bu müthiş işkencelere artık nihayet verdirmek esbabının istikmal eylemelerini rica eder (TBMM Zabıt Ceridesi, Elli Dokuzuncu İçtima, 21.6.1338, XX, 561).

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin topraklarına dâhil olduğu ve asırlar boyunca huzur ve sükut içerisinde yaşayan Yunanistan 19. yüzyılda bağımsızlığını kazandı. 20. yüzyılın ilk çeyreği Birinci Cihan Harbi'ne tanıklık ederken Yunanistan bu savaşta İtilaf Devletleri safında yer aldı. Osmanlı Devleti savaşın ardından imzalanan Mondros Mütarekesi ile fiilen ortadan kalkmış bulunuyordu. Savaşın ağır kayıplarını her hücrelerinde hisseden sabık devletin topraklarından pay alabilme hırsı İtilaf Devletlerini tekrar harekete geçirdi. Bu puslu ortamda, asırlarca huzur içinde Osmanlı gölgesinde yaşamış olan Yunanistan kandan beslenen ve mezalim yaşatan devletlerden biri oldu. Uluslararası savaş kaidelerini hiçe saymakla kalmayıp Anadolu'yu işgal girişiminde bulunarak halkı tarihte görülmemiş bir katliama tabi tuttu.

TBMM, Yunanistan'ın İzmir, Eskişehir, Manisa, Aydın gibi yerlerde gerçekleştirmiş olduğu bu savaş suçunu gözler önüne sermek maksadıyla 1921 yılında milletlere bir protesto çekti. Bu protestoda Yunanistan'ın devletler hukuku aleyhine yapmış olduğu faaliyetler de birer birer anlatıldı. Fakat İtilaf Devletlerine bağlı komisyonların gözleri önünde yapılan bu yağma, katliam, soygunculuk ve soykırımı İtilaf Devletleri sadece kınadılar. Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği yine vakur Türk ordusu ve milleti tarafından tesis edildi.

Kaynakça

A) Resmi Kaynaklar

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi (ATBD), Ocak 1992, Yıl: 41, S. 93.

ATBD, Haziran 2001, Yıl: 50, S. 112.

ATBD, Haziran 2002, Yıl 51, S. 114.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), HR. SYS, 2383/10

BOA, HR. SYS, 2546/1-116

Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi

B) Kitap ve Makaleler

Apak, R. (1962). *Türk İstiklal Harbi, II/2*. Ankara.

Güvendik, H. (1963). *Türk İstiklal Harbi, VIII*. Ankara: Gn. Kurt. Harp Tarihi Dairesi Yayını,

Jaeschke, G. (1991). *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*. (Çev. Cemal Köprülü), Ankara.

Müderrişoğlu, A. (1990). *Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları*. Ankara.

Orhunlu, C. (1973). Yunan İşgalinin Meydana Getirdiği Göç ve Yunanlıların Yaptıkları "Tehcir" in Sonuçları Hakkında Bazı Düşünceler", *Bellekten*, XXXII/148 (Ekim), S. 488.

Osmanlı Belgelerinde Milli Mücadele ve Mustafa Kemal Atatürk, Ankara, 2007.

Sarıhan, Z. (1993). *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Ankara.

Tansel, S. (1991). *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar II*. İstanbul.

